

Education: Theoretical and Methodological Aspects]. Kyiv. 167 s. [in Ukrainian]

6. Masol, L. M. (2006). Zahal'na mystets'ka osvita: teoriya i praktyka [General Art Education: Theory and Practice.]. Kyiv. 278 s. [in Ukrainian]

7. Mel'nyk, O. S. (2022). Formuvannya komunikativnoi kompetentnosti muzykanta-vykonavtsya v umovakh ansamblevoyi diyal'nosti [Formation of communicative competence of a musician-performer in the conditions of ensemble activity]. Kyiv. 2(28). S. 55–67. [in Ukrainian]

8. Oleksyuk, O. M. (2013). Muzyka yak tekst kul'tury: dukhovni vymiry muzychnoyi osvity. analiz muzychnoho tvoriv yak zasib formuvannya svitohlyadu studenta [Music as a cultural text: spiritual dimensions of music education. Analysis of a musical work as a means of forming a student's worldview]. Kyiv. №123. S. 67–86. [in Ukrainian]

9. Otych, O. M. (2011). Mystetstvo u rozvytku individual'nosti lyudyny: dukhovnyi i tvorchy aspekti [Art in the development of human individuality: spiritual and creative aspects]. Kyiv. 256 s. [in Ukrainian]

10. Padalka, H. M. (2018). Khudozhn'o-pedahohichnyi analiz muzychnoho tvoriv yak zasib formuvannya svitohlyadu studenta [Artistic and pedagogical analysis of a musical work as a means of forming a student's worldview]. Kyiv. №12. S. 67–83. [in Ukrainian]

11. Petrenko, I. S. (2022). Rol' muzychnoho mystetstva u rozvytku emotsiynoho intelektu student-s'koyi molodi [The role of musical art in the development of emotional intelligence of student youth]. Kyiv. №3 (112). S. 45–54. [in Ukrainian]

12. Ravlyuk, H. I. (2015). Aksiologichni zasady profesynoyi pidhotovky maybutn'oho vchytelya muzychnoho mystetstva [Axiological principles of professional training of future teachers of music]. Kyiv. №11. S. 112–132. [in Ukrainian]

13. Rudnyts'ka, O. P. (2002). Pedahohika: zahal'na ta mystets'ka [Pedagogy: general and artistic]. Kyiv. 456 s. [in Ukrainian]

14. Semenko, A. L. (2019). Kohnityvni aspekty vykonavs'koyi interpretatsiyi: teoriya ta metodyka [Cognitive aspects of performance interpretation: theory and methodology]. Kyiv. №125. S. 88–101. [in Ukrainian]

15. Sydorenko, M. A. (2023). Hermenevtychnyy pidkhid do interpretatsiyi vokal'noho tvoriv: dialoh vykonavtsya ta avtora [Hermeneutic approach to the interpretation of a vocal work: a dialogue between the performer and the author]. Kyiv. 1(138). S. 78–89. [in Ukrainian]

16. Shevchuk, A. I. (2020). Sotsiokul'turna misiia myttsya-vykonavtsya v suchasnomu osvith'omu prostori [The socio-cultural mission of a performing artist in the modern educational space]. Kyiv. №22. S. 56–76. [in Ukrainian]

17. Shevchuk, H. P. (2020). Formuvannya tsinnisnykh oriyentatsiy maybutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva: teoriya i praktyka [Formation of value orientations of future teachers of music: theory and practice]. Kyiv. №34. S. 167–178. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШАФАРЧУК Тетяна – старший викладач кафедри теоретичної, музично-інструментальної та вокальної підготовки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх вокалістів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHAFARCHUK Tetyana – Senior Lecturer at the Department of Theoretical, Musical-instrumental and Vocal Training of the K. D. Ushynskyi South Ukrainian National Pedagogical University.

Scientific interests: professional training of future vocalists.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2025 р.

Стаття прийнята до друку 27.12.2025 р.

УДК 376:616.896

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-222-135-140

САВЧЕНКО Наталія –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітніх наук
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0420-3289>
e-mail: n.s.savchenko@cuspu.edu.ua

ПАХОМОВА Наталія –

доктор педагогічних наук, професор,
директор навчально-наукового інституту
спеціальної та інклюзивної освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8332-8188>
e-mail: nataliypng24@gmail.com

ОГЛЯД ЗАРУБІЖНИХ ПРАКТИК ЩОДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З АУТИСТИЧНИМИ РОЗЛАДАМИ

У статті здійснено системний огляд зарубіжних методик роботи з дітьми з аутистичним спектром розладів (ASD), зокрема ABA, ESDM, TEACCH, DIR/Floortime, PRT та програм підтримки батьків (WHOCST); здійснено розгорнутий системний огляд і науково-аналітичне узагальнення провідних зарубіжних практик та моделей роботи з дітьми з аутистичними розладами спектра (Autism Spectrum Disorder, ASD), які широко використовуються у спеціальній та інклюзивній освіті країн Європи, Північної Америки та Австралії. Основну увагу зосереджено на поведінкових, розвиткових і комбінованих підходах, зокрема Applied Behavior Analysis (ABA), Early Intensive Behavioral Intervention (EIBI), Early Start Denver Model (ESDM), TEACCH, DIR/Floortime, Pivotal Response Treatment (PRT), а також на програмах підтримки батьків, зокрема Caregiver Skills Training (CST), розроблених

Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Проаналізовано переваги та недоліки кожного підходу, рівень доказовості ефективності та практичну значущість для розвитку мовлення, соціальної взаємодії та адаптивних навичок дитини. Особливу увагу приділено комбінованим програмам, що включають розвиток навичок взаємодії з батьками та інклюзію у соціальне середовище. Отримані висновки дозволяють окреслити перспективи оптимізації освітніх та корекційних стратегій для дітей з ASD. Проаналізовано концептуальні засади зазначених методик, їх корекційно-розвиткові можливості, переваги й обмеження, а також рівень доказовості ефективності щодо розвитку мовлення, соціальної взаємодії, пізнавальної діяльності та адаптивних навичок дітей з ASD. Особливу увагу приділено проблемі раннього втручання, сімейно-орієнтованим програмам та інтеграції освітніх, психолого-педагогічних і медико-соціальних впливів. Обґрунтовано доцільність використання інтегрованих моделей допомоги та визначено можливості адаптації зарубіжного досвіду до умов функціонування національної системи спеціальної та інклюзивної освіти України.

Ключові слова: аутизм, розлади аутистичного спектру, зарубіжні практики, корекційні методики, реабілітація, корекційна робота, соціальна адаптація, інклюзія, діти з особливими освітніми потребами.

SAVCHENKO Nataliia –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Educational Sciences Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0420-3289>
e-mail: n.s.savchenko@cuspu.edu.ua

PAKHOMOVA Nataliia –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Educational and Research Institute of Special and Inclusive Education at Poltava V.G.Korolenko National Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8332-8188>
e-mail: nataliypng24@gmail.com

OVERVIEW OF FOREIGN PRACTICES IN WORKING WITH CHILDREN WITH AUTISTIC DISORDERS

The article provides a systematic review of foreign methods of working with children with autism spectrum disorders (ASD), including ABA, ESDM, TEACCH, DIR/Floortime, PRT and parent support programs (WHO CST); a detailed systematic review and scientific-analytical generalization of leading foreign practices and models of working with children with autism spectrum disorders (Autism Spectrum Disorder, ASD), which are widely used in special and inclusive education in Europe, North America, and Australia, was carried out. The focus is on behavioral, developmental, and combined approaches, including Applied Behavior Analysis (ABA), Early Intensive Behavioral Intervention (EIBI), Early Start Denver Model (ESDM), TEACCH, DIR/Floortime, Pivotal Response Treatment (PRT), and parent support programs, including Caregiver Skills Training (CST), developed by the World Health Organization. The advantages and disadvantages of each approach, the level of evidence of effectiveness and practical significance for the development of speech, social interaction and adaptive skills of the child are analyzed. Special attention is paid to combined programs that include the development of skills of interaction with parents and inclusion in the social environment. The obtained conclusions make it possible to outline the prospects for optimizing educational and corrective strategies for children with ASD. The conceptual bases of the mentioned methods, their corrective and developmental possibilities, advantages and limitations, as well as the level of evidence of effectiveness in terms of the development of speech, social interaction, cognitive activity and adaptive skills of children with ASD are analyzed. Special attention is paid to the problem of early intervention, family-oriented programs and the integration of educational, psychological-pedagogical and medical-social influences. The expediency of using integrated models of assistance is substantiated and the possibilities of adapting foreign experience to the conditions of functioning of the national system of special and inclusive education of Ukraine are determined.

Key words: autism, autism spectrum disorders, international practices, intervention methods, rehabilitation, correctional work, social adaptation, inclusion, children with special educational needs.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасна спеціальна освіта України функціонує в умовах реформування освітньої галузі, гуманізації суспільних відносин та посилення уваги до прав осіб з особливими освітніми потребами. Особливої актуальності набуває проблема забезпечення якісної освіти та комплексного психолого-педагогічного супроводу дітей з аутистичними розладами, кількість яких зростає. У цьому контексті актуалізується необхідність збереження позитивного досвіду корекційного виховання і навчання, пошуку інноваційних корекційних технологій та одночасного впровадження інноваційних освітніх і реабілітаційних моделей, апробованих у міжнародній практиці.

Спеціальна освіта в Україні не може залишатися осторонь глобальних проблем суспільства. Йдеться про активізацію соціальної політики держави, посилення громадського інтересу до проблем осіб з порушенням психофізичного

розвитку, зокрема до питань розвитку спеціальної освіти, можливості кожного громадянина отримати освіту відповідно до здібностей, індивідуальних запитів кожної особистості. У такому контексті існує дві взаємопов'язані проблеми: збереження позитивного досвіду корекційного виховання і навчання, теоретико-методологічних надбань попередніх періодів, а також – розробка, апробація та впровадження на етапі становлення ринкової економіки й перебудови суспільної свідомості сучасних моделей освітніх закладів, інноваційних технологій спеціальної освіти та комплексної реабілітації дітей з особливостями психофізичного розвитку (В. Бондар).

Проблема модернізації національної системи спеціальної освіти привертає увагу багатьох учених (В. Бондар [1], М. Малофеев, В. Синьов, М. Шеремет та ін.). Питання створення, поруч з традиційними, інноваційних організаційних форм надання спеціальних освітніх послуг є особливо

актуальним, коли йдеться про послуги для дітей з аутистичними розладами. Проблема розвитку та навчання дітей з розладами аутистичного спектру потребує уваги внаслідок: відсутності у країні системи спеціальної освіти для цієї категорії дітей; досить широкого поширення аутистичних розладів; відсутності у світовій практиці єдиного підходу до вирішення цієї проблеми, що пояснюється відносно коротким терміном відокремлення аутологічної науки та практики; неможливості вирішити проблему лише за допомогою існуючих організаційних форм, та навіть шляхом створення нового типу закладів, аналогічно традиційним. Саме тому актуалізується вивчення досвіду інших країн щодо роботи з дітьми з розладом аутистичного спектру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних українських наукових дослідженнях проблема навчання, виховання та соціалізації дітей з аутистичними розладами розглядається в контексті розвитку спеціальної та інклюзивної освіти, міждисциплінарної взаємодії та впровадження інноваційних корекційно-розвиткових технологій. Значний внесок у розроблення теоретико-методологічних корекційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та їхньої психолого-педагогічної реабілітації зробили В. Бондар [1], В. Синьов, А. Колупаєва [2], М. Шеремет, О. Таранченко, Н. Софій [4], Н. Пахомова [8] та ін., які обґрунтовують необхідність комплексного, інтегративного, міждисциплінарного, особистісно орієнтованого та соціально спрямованого підходу.

Проблематика аутизму та розладів аутистичного спектру висвітлюється у працях українських дослідників (К. Островська, О. Хохліна, І. Луценко, Л. Прохоренко [3], Д. Шульженко та ін.), де акцентується увага на особливостях психічного розвитку, комунікативної діяльності та поведінкових проявів дітей з РАС. У працях Н. Софій [4], Ю. Найди, Т. Сак, Д. Шульженко розкрито питання інклюзивного навчання та міжсекторальної співпраці, а також роль сім'ї у забезпеченні ефективного супроводу дитини.

Водночас аналіз наукових публікацій свідчить, що вітчизняні дослідження переважно зосереджуються на адаптації загальних принципів спеціальної педагогіки та психології, тоді як систематизований аналіз і критичне осмислення зарубіжних доказових практик роботи з дітьми з аутистичними розладами представлені фрагментарно. Це зумовлює потребу в узагальненні міжнародного досвіду з позицій його наукової обґрунтованості та можливостей імплементації в українських умовах.

Мета та завдання. Вивчення зарубіжних практик щодо роботи з дітьми з аутистичним розладом з метою імплементації цього досвіду в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розлади аутистичного спектру (РАС) – гетерогенне нейророзвиткове порушення, що виявляється порушенням соціальної комунікації та повторюваною поведінкою. За останні два десятиліття міжнародні практики та дослідження значною мірою зосередилися на ранніх втручаннях, сімейно-

орієнтованих програмах та інтеграції освітніх і медичних сервісів. Цей огляд має на меті систематизувати зарубіжний досвід, оцінити рівень доказовості основних підходів та запропонувати практичні орієнтири для застосування в українському контексті [5].

Матеріал статті сформовано на основі сучасних системних оглядів, мета-аналізів, рекомендацій міжнародних організацій (WHO, національних стратегій) та ключових досліджень, опублікованих у рецензованих журналах і урядових документах. Для акцентування найважливіших висновків використано огляди Hume et al. (системні практики), Cochrane (EIBI) та сучасні проспективні/рандомізовані дослідження ESDM / комбінованих моделей, а також міжнародні політичні документи (NHS/UK, WHO).

Сучасні дослідження підтверджують, що робота з дітьми з розладами аутистичного спектру потребує інтеграції структурованих, корекційно-розвиткових та сімейно-орієнтованих стратегій. Зарубіжні практики демонструють різноманіття підходів, які акцентують увагу на мовленнєвому розвитку, соціальній взаємодії, адаптивних навичках та емоційній регуляції дитини. Зокрема, методика Applied Behavior Analysis (ABA) та її ранній інтенсивний варіант (EIBI) відзначаються високим рівнем структурованості і можливістю вимірювати прогрес дитини у різних сферах. Доведено, що систематичне використання підкріплення у цих програмах ефективно стимулює розвиток мовлення, когнітивних функцій та соціальної взаємодії. Однак ABA та EIBI потребують значних ресурсів, кваліфікованих спеціалістів та високої залученості сім'ї, а інтенсивність втручання може викликати етичні питання щодо психологічного комфорту дитини.

Комбіновані розвиткові підходи, такі як Early Start Denver Model (ESDM), поєднують поведінкові принципи ABA із розвитковими стратегіями, орієнтуючись на гру, соціальну взаємодію та емоційне навчання. Рандомізовані контрольовані дослідження свідчать про ефективність ESDM у ранньому розвитку мовлення, когнітивних та соціальних навичок дітей з ASD. Особливо цінним є те, що ESDM інтегрує роботу батьків у домашніх умовах, що підвищує ефективність навчання та сприяє формуванню позитивного емоційного клімату. Водночас успіх цієї моделі залежить від кваліфікації спеціалістів і готовності сім'ї брати активну участь у програмі, а також від забезпечення структурованого, стимулюючого середовища для дитини.

TEACCH, або Treatment and Education of Autistic and related Communication handicapped Children, акцентує увагу на структурованому навчанні та використанні візуальних підказок. Цей підхід спрямований на підвищення адаптивних навичок, орієнтацію у часі та просторі та розвиток самостійності. Дослідження показують, що TEACCH ефективний у сприянні інклюзії та формуванні передбачуваного середовища, проте його доказова база обмежена порівняно з ABA або ESDM, а результативність значною мірою зале-

жити від рівня підготовки педагогів та адаптації навчального середовища [9].

DIR/Floortime, зосереджений на емоційній взаємодії та стимуляції соціального розвитку через гру, сприяє розвитку емоційної чутливості та взаєморозуміння дитини. Однак обмежена структурованість та недостатня кількість високоякісних RCT знижує рівень доказовості ефективності методу. Pivotal Response Treatment (PRT) орієнтується на ключові навички, такі як мотивація та ініціатива, використовуючи природні умови навчання. Він ефективний у покращенні соціальної взаємодії та комунікативних навичок, проте ре-

зультати залежать від компетентності та взаємодії батьків та фахівців.

Особливу увагу приділяють програмам підтримки батьків, наприклад WHO Caregiver Skills Training (CST), що покращує навички батьків у взаємодії з дитиною, формує позитивний емоційний клімат у родині та сприяє розвитку соціальних і мовленнєвих навичок дитини. Результати досліджень демонструють зниження рівня стресу батьків та підвищення ефективності навчання дитини в домашніх умовах [6].

Для наочності ключові підходи можна порівняти за критеріями ефективності, переваг, обмежень та рівня доказовості (див. Таблицю 1).

Таблиця 1.

Методика	Переваги	Недоліки	Рівень доказовості
ABA/EIBI	Структурованість, вимірювані результати, раннє навчання мовленню	Ресурсоемність, етичні питання	Помірно-високий
ESDM	Комбінація розвитку та поведінкових стратегій, гра, соціальна взаємодія	Потребує кваліфікації, активної участі сім'ї	Помірно-високий
TEACCH	Структурованість, передбачуване середовище, інклюзія	Менша доказова база, потреба в адаптації середовища	Помірний
DIR/Floortime	Емоційна взаємодія, розвиток соціальних навичок	Обмежена доказова база, менш структурований підхід	Низько-помірний
PRT	Природні сесії, стимулювання мотивації	Варіабельні результати, залежність від батьків	Низько-помірний
WHO CST	Підвищення компетенції батьків, домашнє навчання	Залежність від реалізації програми, ресурси	Помірний

Аналіз свідчить, що найбільш ефективними є інтегровані програми, які поєднують структуровані, розвиткові методики з активною участю батьків та інтеграції у соціальне середовище. Вони дозволяють комплексно розвивати мовлення, соціальні та адаптивні навички та забезпечують позитивний вплив на емоційний стан дитини. Менш доказові методики, такі як DIR/Floortime і PRT, рекомендуються як допоміжні інструменти стимуляції комунікативного і соціально-емоційного розвитку у відповідності до індивідуальних потреб дитини [10, с. 148].

Зарубіжні практики також підкреслюють важливість адаптації втручання до культурного та соціального контексту сім'ї. Підготовка фахівців, які працюють з дітьми з ASD, має враховувати не лише методичні аспекти, а й комунікаційні навички, уміння працювати з батьками та формувати корекційно-етичне середовище для навчання. У цьому контексті інтеграція структурованих і корекційно-розвиткових підходів у поєднанні з програмами підтримки батьків є оптимальним шляхом підвищення ефективності втручання.

Окремо зупинимося на питаннях імплементації зарубіжних практик корекційної допомоги дітям з аутистичними розладами у систему спеціальної та інклюзивної освіти України.

Імплементація зарубіжних практик корекційної допомоги дітям з розладами аутистичного спектру (РАС) у національну систему освіти України потребує не механічного перенесення окремих методик, а їх науково обґрунтованої

адаптації з урахуванням соціокультурного, нормативно-правового та ресурсного контексту. Аналіз міжнародного досвіду дозволяє виокремити низку принципів положень, які можуть бути покладені в основу національної моделі психолого-педагогічного супроводу дітей із РАС.

По-перше, базовим рівнем імплементації має стати *створення структурованого та передбачуваного освітнього середовища*, що відповідає принципам підходу TEACCH. Йдеться про використання візуальних розкладів, чіткої організації простору, стабільності режимних моментів та адаптації навчальних матеріалів. Такий рівень може бути реалізований у закладах дошкільної та загальної середньої освіти без суттєвих фінансових витрат і є універсальним для більшості дітей з особливими освітніми потребами. В українських умовах це відповідає концепції універсального дизайну навчання та може бути впроваджене як обов'язковий компонент інклюзивного освітнього середовища.

По-друге, *індивідуалізований рівень втручання* доцільно вибудовувати на основі поведінкових стратегій ABA та PRT, інтегрованих у індивідуальну програму розвитку дитини. На цьому етапі ключову роль відіграє міждисциплінарна команда (практичний психолог, учитель-дефектолог, логопед, асистент учителя), яка спільно визначає пріоритетні цілі розвитку, критерії оцінювання результатів і методи педагогічного впливу. Для України важливим є поетапне впровадження таких стратегій із урахуванням кадрового забезпечення та можливостей підви-

щення кваліфікації фахівців, а не копіювання інтенсивних АВА-програм у повному обсязі.

По-третє, *раннє втручання* має стати окремим напрямом державної освітньої політики щодо дітей з РАС. У цьому контексті модель Early Start Denver Model може бути використана як методологічний орієнтир для розроблення програм раннього розвитку в закладах дошкільної освіти та інклюзивно-ресурсних центрах. Її цінність для України полягає в можливості реалізації у природному для дитини середовищі та активному залученні батьків до корекційно-розвиткового процесу.

По-четверте, *сімейно-орієнтований компонент* є необхідною умовою ефективною імплементації будь-яких зарубіжних практик. Програми підтримки батьків, зокрема Caregiver Skills Training (WHO), можуть бути адаптовані для використання на базі інклюзивно-ресурсних центрів як форма консультативно-просвітницької та психокорекційної роботи з родинами. Це дозволяє забезпечити безперервність корекційного впливу, підвищити компетентність батьків і знизити рівень емоційного напруження в сім'ї.

По-п'яте, особливу увагу слід приділити *підготовці та перепідготовці фахівців*, які працюють з дітьми з РАС. Зарубіжний досвід свідчить, що ефективність втручання значною мірою визначається не стільки вибором методики, скільки рівнем професійної рефлексії та здатністю педагогів адаптувати методичні інструменти до індивідуальних потреб дитини. У цьому зв'язку доцільним є перегляд освітніх програм підготовки спеціальних педагогів і психологів із включенням модулів, присвячених доказовим практикам роботи з дітьми з РАС.

Отже, запропонована модель імплементації зарубіжних практик ґрунтується на принципах поетапності, інтегративності та адаптивності й може слугувати методологічною основою для удосконалення системи спеціальної та інклюзивної освіти України. Її реалізація сприятиме підвищенню якості психолого-педагогічного супроводу дітей з аутистичними розладами та забезпеченню їх успішної соціальної інтеграції.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, зарубіжні практики демонструють широкий спектр ефективних стратегій роботи з дітьми з РАС (ASD), які можна адаптувати до локальних умов освітніх та реабілітаційних закладів. Зарубіжний досвід переконливо засвідчує ефективність інтегрованих моделей, що поєднують структуровані поведінкові методики, розвиткові підходи та активну участь батьків. Їх адаптація до українського соціокультурного контексту може суттєво підвищити якість освітніх і реабілітаційних послуг для дітей з розладами аутистичного спектру. Перспективи подальших досліджень пов'язані з експериментальною перевіркою ефективності комбінованих програм та удосконаленням системи підготовки фахівців.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бондар В. І. Спеціальна педагогіка: теорія і практика. Київ: Либідь, 2019.

2. Колупасва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Київ: Самміт-Книга, 2020.

3. Прохоренко Л. І. Психолого-педагогічний супровід дітей з аутизмом. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018.

4. Софій Н. З., Найда Ю. М. Інклюзивна освіта в Україні: стан і перспективи розвитку. Київ: ФОП Парашин, 2021.

5. Volkmar, F. R., & McPartland, J. C. Autism Spectrum Disorders: Diagnostic Issues and Practice Considerations. *Current Psychiatry Reports*. 2014. 16(1). Pp. 1–10.

6. Dawson G., Rogers S., Munson J., et al. Randomized, controlled trial of an intervention for toddlers with autism: The Early Start Denver Model. *Pediatrics*. 2010. 125(1). Pp. 17–23.

7. Lovaas O. I. Behavioral treatment and normal educational and intellectual functioning in young autistic children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 1987. 55(1). Pp. 3–9.

8. Pakhomova N. G., Baranets I. V., Lukianenko A. V., Leshchii N. P., Kachurovska O. B., Berezan O. I., Olefir O. I. Comprehensive rehabilitation of children with sensory and intellectual disorders. *World of medicine and biology*. 2022. 2(80). P. 113–118.

9. Schopler E., Mesibov G., & Hearsey K. Structured Teaching in the TEACCH Approach. Springer. 1995.

10. Green J., Charman T., McConachie H., et al. Parent-mediated communication-focused treatment in children with autism (PACT): A randomised controlled trial. *The Lancet*. 2010. 375(9732). Pp. 2152–2160.

11. World Health Organization. Caregiver Skills Training for Children with Developmental Disorders. *WHO Press*. 2021.

REFERENCES

1. Bondar, V. I. (2019). Spetsialna pedahohika: teoriia i praktyka [Special pedagogy: theory and practice]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian]

2. Kolupaieva, A. A. (2020). Inkluzivna osvita: realii ta perspektyvy [Inclusive education: realities and prospects]. Kyiv: Sammit-Knyha [in Ukrainian]

3. Prokhorenko, L. I. (2018). Psykholoho-pedahohichniy suprovod ditei z autyzmom [Psychological and pedagogical support of children with autism]. Kyiv: NPU im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian]

4. Sofii, N. Z., Naida, Yu. M. (2021). Inkluzivna osvita v Ukraini: stan i perspektyvy rozvytku [Inclusive education in Ukraine: state and prospects of development]. Kyiv: FOP Parashyn [in Ukrainian]

5. Volkmar, F. R., & McPartland, J. C. (2014). Autism Spectrum Disorders: Diagnostic Issues and Practice Considerations. *Current Psychiatry Reports*. 16(1). Pp. 1–10. [in English]

6. Dawson, G., Rogers, S., Munson, J., et al. (2010). Randomized, controlled trial of an intervention for toddlers with autism: The Early Start Denver Model. *Pediatrics*. 125(1). Pp. 17–23. [in English]

7. Lovaas, O. I. (1987). Behavioral treatment and normal educational and intellectual functioning in young autistic children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 55(1). P. 3–9. [in English]

8. Pakhomova, N. G., Baranets, I. V., Lukianenko, A. V., Leshchii, N. P., Kachurovska, O. B., Berezan, O. I., Olefir, O. I. (2022). Comprehensive rehabilitation of children with sensory and intellectual disorders. *World of medicine and biology*. 2(80). P. 113–118. [in English]

9. Schopler, E., Mesibov, G., & Hearsey, K. (1995). Structured Teaching in the TEACCH Approach. Springer. [in English]

10. Green, J., Charman, T., McConachie, H., et al. (2010). Parent-mediated communication-focused treatment in children with autism (PACT): A randomised controlled trial. *The Lancet*. 375(9732). P. 2152–2160. [in English]

11. World Health Organization. (2021). Caregiver Skills Training for Children with Developmental Disorders. WHO Press. [in English]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

САВЧЕНКО Наталія – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітніх наук Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія і практика освіти молоді в Україні та у зарубіжних країнах.

ПАХОМОВА Наталія – доктор педагогічних наук, професор, директор навчально-наукового інституту спеціальної та інклюзивної освіти, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Наукові інтереси: теорія і практика спеціальної освіти, інтеграція медичних, психологічних та педагогічних складових у професійній підготовці майбутніх логопедів, нейропсихолінгвістичні аспекти корекційної роботи при порушеннях психофізичного розвитку.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

SAVCHENKO Nataliia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Educational Sciences Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: sphere of scientific and research interests: the theory and practice of the youth's education in the Ukraine and West European countries.

PAKHOMOVA Nataliia – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Educational and Research Institute of Special and Inclusive Education at Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Scientific interests: sphere of scientific and research interests: theory and practice of special education, integration of medical, psychological, and pedagogical components in the training of future speech therapists, neuropsycholinguistic aspects of corrective work in cases of psychophysical development disorders.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2025 р.

Стаття прийнята до друку 28.12.2025 р.

УДК 378(477):(351.851:37)

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-222-140-146

ШУНЕВИЧ Богдан –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Північного кампусу Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені Степана Гжицького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3461-250X>

e-mail: bshunev@gmail.com

ГОРОДЕЦЬКА Наталія –

кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов Північного кампусу Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені Степана Гжицького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9403-0272>

e-mail: 19hnh74@gmail.com

ГАВРИШКІВ Наталія –

старший викладач кафедри іноземних мов Північного кампусу Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені Степана Гжицького
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9731-6973>

e-mail: hnat1976@gmail.com

КРИЗЬ ТЕРНИ ДО ЗІРОК: ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНСЬКІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Шлях, який пройшов український народ протягом всієї своєї історії у боротьбі за незалежність, і проходить, зокрема, під час широкомасштабного вторгнення Російської Федерації (РФ) в Україну, включно з діяльністю навчальних закладів нашої країни у цей період часу, порівнюється у статті з тернистим шляхом до майбутньої перемоги над ворогом.

Предметом дослідження є вища школа, труднощі організації освітнього процесу під час пандемії COVID-19 та широкомасштабного вторгнення ворога в Україну, а об'єктом – основні види діяльності одного з підрозділів закладу вищої освіти (ЗВО) у зазначених умовах.

Мета цього дослідження – описати організацію навчально-методичної та наукової діяльності викладачів на прикладі кафедри іноземних мов (ІМ) Північного кампусу Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій (ЛНУВМБ) імені Степана Гжицького протягом пандемії та війни і перспективи діяльності кафедри ІМ на майбутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цієї тематики показав, що урядові установи, адміністрації науково-дослідних інститутів, закладів вищої освіти робили все можливе для того, щоб вистояти у цих кризових ситуаціях і бачити перспективи майбутньої їхньої діяльності після завершення війни.

На фоні стану впровадження дистанційного і комбінованого навчання в Україні протягом 2020-2025 років, у статті описано шлях, який пройшов наш університет і, зокрема кафедра ІМ, щоб забезпечити результативну організацію навчального процесу під час пандемії COVID-19 (2020), а потім широкомасштабного вторгнення РФ в Україну (2022).

Віддаленість нашого ЗВО від лінії фронту дала можливість відносно швидко перейти викладачам і студентам університету, а отже й кафедрі іноземних мов, від повністю дистанційних технологій навчання до комбінованого, а пізніше і до тепер вестити традиційне, з елементами обернутого (flipped) під час повітряних тривог, навчання.

Відповідно до нових умов навчання, викладачі змушені постійно удосконалювати: методику викладання предмету шляхом підвищення кваліфікації у формі дистанційної участі в українських і міжнародних конференціях, семінарах; використовувати